

HAZAI TÜKÖR

Aki legyőzetett

Másfél napig nézelődtünk, kérdezősködtünk a készülő lotruí vízerőműnél, melyet nem olyan rég, március 29-én Országos Ifjúsági Munkatelepnek nyilvánítottak.

Mivel kezdjük? Talán azzal, hogy a kocsiban meleg van. De hiába szállunk ki, itt tombol a tavasz. Állunk a Lotru beömlésénél, és nézzük, mint festi meg a zavaros hólé a már letisztult Olt vizét. Jó volna, ha egy kicsit, egy egészen kicsit ránk lehelne a Fogarasi-havasok két öregje, a Negoii és a Moldoveanu. De nem tesznek semmit érdekünkben, még csak meg sem pillanthatjuk őket, mert üstökükbe felhők egész tengere akad. De mikor megy a hegy Mohamedhez? Magára hagyjuk a keveredő vizeket, hadd beszélgessenek, és megindulunk áthelyült ingóságunkban fölfelé a Lotru mentén. Egykori betyárok nyomában járunk (igaz, ösvényt, majd a tengelytörő köves utat az aszfalt simasága váltotta föl), a falvak: Brezoi, Malaiia, a félreeső Ciunguet és Voineasa rég levitézlett betyároktól, ha úgy tetszik, rettegett útonállóktól kapták nevüket. Rájuk gondolunk, de a mágoajai Pintye vitéz szavait idézzük:

*Hadd töltsük a zsebeink
Nemeseknek kincsével,
Kupeceknek pénzével,
Kalmárok ezüstjével.
A sok kupec vámot ad,
A nemes úr jó lovat,
Meglőnnyítjük málhájuk,
Tallérjaik dézsmájuk...*

Bizony. A jó Brezoi, Malai, Ciung, Voinea és társai sok forró percet szereztek az Oltot követő kereskedelmi út vándorainak. Ez a vidék olyan senki földje volt egykor, aki ide bevette magát, annak üthették bottal a nyomát. Követni? Kinek lett volna bátorsága? A Lotru mellett levő települések lakói között még olasz származású is van. De különös módon, bárkit kérdeztünk, senki nem tudott (vagy nem akart tudni) egyetlen betyár-legendát sem.

Voineasa (itt ér véget az aszfalt) a legnagyobb telep. Harminchat kilométert jöttünk fel ideig a folyó völgyében. Itt vannak az irodák, a központi műhelyek és az alpesi jellegű házak (ezeket majd az ONT veszi át), melyekben a 2000 építő egy része lakik. Gyönyörű villák állnak itt, legalábbis az országban nem láttam ilyeneket, és az az érdekes, hogy az itteni körülmények miatt az ország minden építővállalata idegenkedett felépítésüktől. Így ez is a Vízerőmű Építő Vállalat mérnökeire maradt, akik közt — szerencsére — akad néhány építészmérnök is. Egyébként több mint ötven 1967—1968-ban végzett fiatal mérnök tevékenykedik itt. Ők a különböző telepeken dolgozó 700 fiatal vezetői. A megtisztított terület — ahol a zászlórúd van, és ahol a brigádosok sorakoznak föl kék egyenruhájukban — most üres,

a postát hozó középkorú asszony vág át rajta. „Jaj, lelkem, itt nagyon várják a levelet, az újságot. A Lotru fénye (a telep itt szerkesztett és Rîmnicul Vilceán he-
tente nyomott lapja) nem elég. A mieink mindent tudni akarnak.“

Mi is tudni akarunk mindent. Pop Ștefan mérnök — egyike a villák építőinek, tervezőinek — izléssel berendezett, összkomfortos lakásában vagyunk, könyvek, hanglemezek, népi kerámiák és maga-festette képek között. Sok lejegyezni való volna, de nem zavarjuk, bízunk a memóriánkban. Mi is folyik itt? Csak röviden: alagutakon — hosszúságuk meghaladja a 150 km-t — az alapozásnál tartó gyűjtő-medencébe vezetik 86 folyó és patak vizét, és így az össz-vízhozam másodpercenként eléri a 15 köbmétert. A gyűjtőtől a vizet egy 17 kilométer hosszú alagúton átvezetik Ciungetre, ahol a tulajdonképpeni erőmű lesz. A Lotru Malaiánál tör újra a felszínre, miután eséssel fölfokozott ereje fénné alakult át. Szabad az út.

Megyünk tovább. Lezökkenünk az aszfaltról. A völgy mindjobban elszűkül. Balra a Paring, jobbra a Lotru szintjei emelkednek, és mellettünk méteynyire folyog, sistereg a víz. Szálfák merednek ki a tajtékos habokból, s a dübörgésben hegyi billegető tolláskodik, mit sem törődve a reá hulló vízcseppekkel. Az út egyre töredezettebb, nyeljük a port, de a mindkét oldalról szinte 100 méterenként alázuhanó kis vízesések elterelik figyelmünket. És a szoros szűkül. Két autó nem fér el egymás mellett, egyiknek majdnem a víz fölött kell lógnia, míg elhalad a másik. A szembejövő 10 tonnások éktelen túlköléssel tudatják jöttüket, s mint a földcsuszamlás, olyan robajjal húznak el mellettünk. Ha nem hinnénk az emberekben, azt mondhatnók, hogy kár megzavarni itt a csendet. De lassan-lassan a zaj majd rendd é áll össze.

Az utat háznyi szikla zárja el. Robbantással megrepszették, és most egy bulldózer úgy döngeti, szaggatja, mint egy megveszekedett faltörő kos. Kisebb-nagyobb darabokat taszít le a Lotru vizébe, míg szabaddá válik az út. Ez a konok szorgalom az itteni munka talán legjellemzőbb vonása. Szimbólum. „Nézzé, mindent, ami az utamba áll, ellenségemnek tekintek. És minden ellenség, ami gátol az előrehaladásban. Személyes sértésnek tartom a zuhanó sziklát, mely torlaszt alkot és a rám zuhanó szálfát. Úgy küzdök velük, mintha lelkesek volnának, mert ha csak anyagnak tartanám őket, megszöknék. Nem tudnám elviselni másképp az örökös harcot.“ Elhiszem.

A hátunk mögül süt a nap. A hegyoldalt bükkös borítja. Szinte olyan, mint az oxidálódó horganyozott lemezé. Az egész láthatáron azonban a Dobrun szelíd hajfású, csillogó-fehér háta uralkodik. Faljuk szemünkkel a körülöttünk levő kemény világot. Ha egyedül volnánk, eluralkodna rajtunk a kitaszítottság érzése, de a hegyoldalba itt is, ott is légkalapácsok kemény kopogása sorjázik. Ahol most járunk, csak ösvény volt, vagy talán az sem. Voineasa, az utolsó hagyományos település, talán 20 kilométerre maradt mögöttünk. A lépésnél alig gyorsabban törünk előre. Szürkére kopott jég megfejthetetlen formájú bálványai ácsorognak a repedésekben. Kocsink fölfeküdt, mint egy sáros teknős, hasoncsúszva vonzsolódik. Nincs tovább.

Gumicsizmánk nincs. Félcipőben szerencsétlenkedünk a sárban. A gátig még jó 10 kilométer van. Fosznideszkán ülünk egy kocsi tetején. Ráz, mint egy rossz szekér. Nadrágunk gömbölyű fele megtelik szálkával. Aztán lovat váltunk. Új sofőrünk Horezuból való. Friss kenyeret rág, nagy gombócokban nyeli, alig érteni, amit mond. Pokolian, májtépően lavíroz a beragadással fenyegető kátyúk között. „Hát igen, a pokol sofőreinek hívnak minket. Egy kicsit büszkék is vagyunk erre. Elismerés ez. Mert nem leányálom itt dolgozni. A műszak alatt csak egyszer tudok fordulni. Önként jöttem. De ha nem, a Rîmnicul Vilcea-i IRTA így is, úgy is ide vezényel. Könnyebb elviselni azt, amit önként vállal az ember. Ha nem volna olyan

nagy a hó a Dobrunon, át lehetne menni Petrozsénybe. Itt lesz a 7-es számú országút." Kezdjük érteni, miért hiszi minden itt dolgozó nélkülözhetetlennek magát. És van egy olyan érzésünk, ha nem volnának a körülmények ennyire nehezek, nem dolgozna senki ilyen szívesen.

Az építkezések lázas ütemét látva meglepő az emberek nyugodtsága. Igaz, csak így lehet. A szembejövő, rönkökkel terhelt kocsik elakadtak. Nem mehetünk tovább. A mi kocsink, a Bucegi, gyenge segíteni. Egy tenyérnyi távolságra mellénk furakodik egy tizkerekű. Remeg az elakadt autó, meglendül, morog a Tátra, és kiszakad az elakadt kocsiból a vontatóhorog. Semmi vész, egy hangos szó sem esik, nincs kapkodás. Leszakad a kemény ütköző is. Tolják, vonják a kocsit, mindezt motor-dübörgés közepette. Senki nem idegeskedik. A magyarázat: csak így lehet, nyugodtan, együtt.

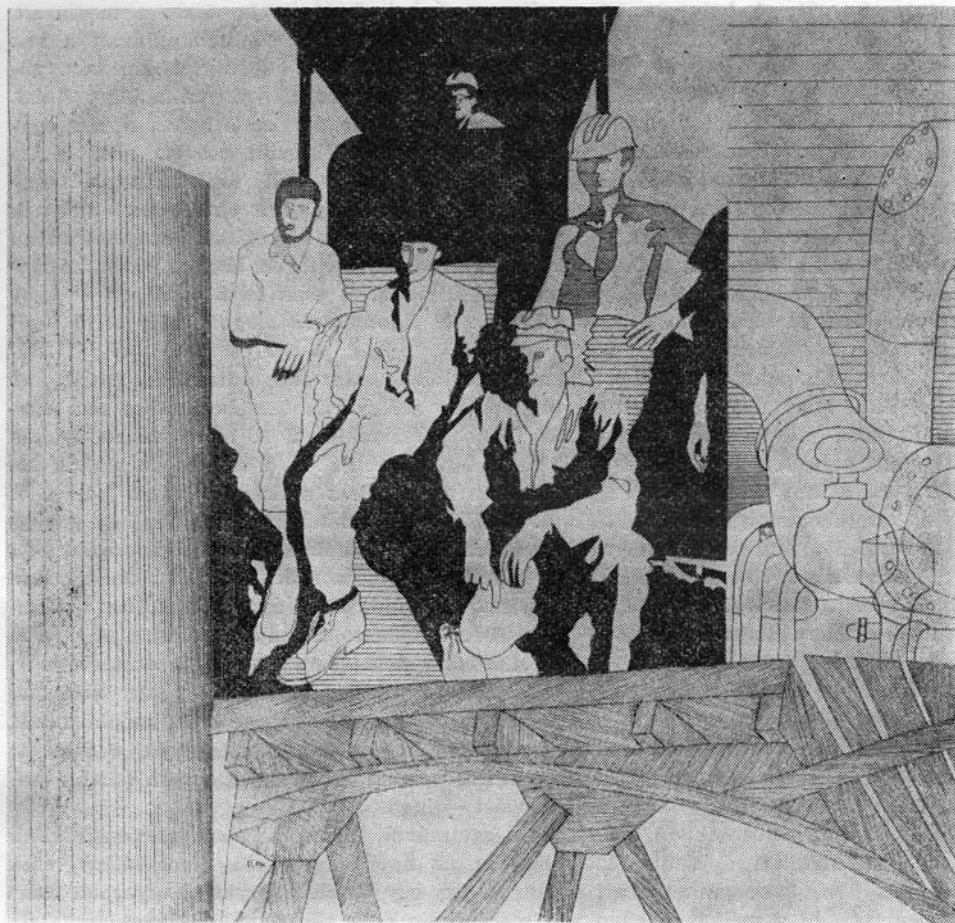
Purunak hívják a helyet, ahol a gát épül majd. A Lotrut alagútba vezették, így kerül ki a gát alapját. A tó alján állunk. Magunk köré képzeljük a 300 millió köbméter vizet, mely majd 80 négyzetkilométeren csillog, fodrozódik, s tükrözi a nyár közepéig havas hegyeket és a Vidrán fölépített nyaralókat, melyekhez jól épített szerpentin vezet. A völgy U-alakú, alján készül az ellenőrző csatorna, az ember kényelmesen sétálhat benne, miközben ellenőrzi, hogy átereszt-e a gát. Ez a különös gát, mely egyedülálló lesz Európában. Ugyanis nem a hagyományos módon — betonból — öntik, hanem egy háromszáz méter magas és ötszáz méter hosszú, kő- és agyagrétegekből álló hegyet hordanak a Lotru útjába. Az építéskor majd különös gondot kell fordítani az agyag meghatározott nedvességének állandósítására. Ez azt is jelenti, hogy az éppen építés alatt álló szakaszt tetővel kell majd óvni. Ezenkívül szárítókra és a nedvesség növelésére szolgáló berendezésekre van szükség, az időjárástól függően. A gátat néhány tucat, közel 30 tonnás, Beraz típusú, emeletnyi magas billenőkocsi hordja össze majd, melyeknek rakfelületét a kipufogógáz fűti, mely télen nem engedi befagyni a rakományt. Az acélmonstrumok most pihennek. A viszonylag könnyű „rokonok” hordják az elöntésre kerülő néhány ezer hektárról kitermelt fát, egy eddig érintetlen és ismeretlen erdőt.

Egyoldalú beszélgetés: sokféle ember verődik össze a nagy építőtelepeken. Munkásaik legjobbjá Békás és az Argyes iskolájában tanult. Petru Vancea ács, például, tizenhét éve épít vízerőműveket. Van, aki másként nem is tud élni, csak építőtelepen. Családostul. Mióta az ország egyetlen építőtelep, ez az életforma polgárjogot nyert. De vannak gyökértelenek is, börtönből szabadultak. Nincs mit kerülgetni. Isznak az emberek, és majdnem minden héten előkerül — áldozatot szedve — a kés. Ez is van az építőtelepen. És a véletlen balesetek. Műszak végén, este, egy munkás az épületet — kényelemből — az álló futószalagon akarta elhagyni. A sötétben a gépkezelő nem vette észre, és mielőtt végleg kikapcsolta volna a gépet, ellenőrzésként megindította. A munkás hét métert zuhant, és szörnyethalt. Van így.

„Az osztagokba szervezett brigádosok tapasztalt mesterek keze alatt dolgoznak. Képesíthetik és tovább képezhetik itt magukat. Szabad idejüket úgy szervezzük meg, hogy szórakoztató és hasznos legyen számukra. Aki nem idevaló, az már megszökött, de aki marad, bárhová kerül majd, mindenütt megállja a helyét, és mindenütt megbecsülik. A Lotru — magasiskola.” Így látjuk mi is.

Újra birtokba vesszük elhagyott kocsinkat, és eregélünk lefelé a folyó mellett, ahogy a doina mondja:

*Büszke bükkfa levele
Megy a Lotrun lefele,
Hej!*

Cseh Gusztáv: Vaskapu II.

Kibomlott rügek szagát préseli be az ablakon a szél, ahogy elhagyjuk a fenyő határát. Mit is láttunk? Néhány munkáskolóniát, gépeket, alpesi stílusú épületek erkélyén sok száradó ruhát, bevásárló asszonyokat, egyenruhás iskolásokat, váltásból jövő munkásokat. Mindezt láttuk, de az igazi, a java a hegyek gyomrában folyik, ahonnan nem hallatszik föl semmi, és nincsen dobunk, hogy borsószemet tegyünk reá, hogy látva láthassuk a hegyek remegését. Csillog a levegő, a víz; mintha valaki óriás-marokkal szórná, széles mozdulattal a hegyből kitermelt csillámot, máriauveget, ahogy még mondják.

Ciunget a Lotru folyásirányától jobbra esik, hat kilométerre a hegyek közé. A föld alá, a meredek esésű, 1,4 km-nél hosszabb főgalérián jutunk le, aszfaltján két teherkocsi éppen elfér. Fejbőrünk megizzad a bányászsapka alatt. Lent vagyunk a szerelőcsarnokban kb. 140 méter mélyen, a vízerőmű szívében. Itt egy tisztonnás is kényelmesen fordul, csak éppen nem értjük egymást a perforátorok, a bulldózerek és a kotrógépek zajától. Különös fény deríti a csarnokot, melybe belejátszik a hegesztőpisztolyok fénye is. A csarnok falát és boltívét vasbeton takarja. Készül

a transzformátorok helye is. Itt egyelőre csak betonháló tartja vissza a megiazult, esetleg lehullással fenyegető kódarabokat. Szaporán, nagy cseppekkal áztat a víz. Egy újabb alagúton a szerelőcsarnok alá jutunk, ahol a három turbina lesz, pörög majd ördögi kitarással. Nagyon-nagyon kicsinek érezzük magunkat. Egy fiatal, 1967-ben végzett mérnök, Nicolae Bărbulescu vezet, aki megmutatja azt a már egybehegesztett, négy méter átmérőjű, különleges acélból készült csövet, ahol a víz zúdul majd le 17 atmoszféra nyomás alatt. Jól meg kell fogózkodnunk, hogy a huzat el ne röpítsen. Az egész rendszer egy óriási pipára emlékeztet, melynek szára 1200 méter, és amelynek végén nem egy, de három, egymással összeköttetésben levő pipa áll, oldalra fordítva. A pipa szára úgy van megtörve, hogy a pipák, melyeken a víz a turbinákra zúdul, vízszintesen álljanak. A pipa felső szárához — mely 140 méterrel fennebb van — csatlakozik a 17 kilométeres alagút, mely a tó vizét hozza. Egyszerű, igaz?

Az egyik pipát éppen most hozzák megfelelő helyzetbe hidraulikus emelővel. Aprólékos, nagy figyelmet igénylő munka. Az acélgyűrűk összehesztése sem egyszerű, mert állandósítani kell a 280 fokos hőmérsékletet. A fémcsöveken lyukak vannak, melyeken át folyékony cementmasszával töltik ki a cső és az alagút közötti üreget. Így törhetetlen egység, összeforrottság lesz a hegy és a cső között. A lyukakat menetes dugókkal zárják el. A három turbinától kirohanó víz egy paritvya alakú alagútba fut, melynek egyesített szára Malaián tör majd felszínre.

Jobb a napvilágon. Szívesebben nézzük kívülről a sziklát, az összedobált, összetört rétegeket, melyek hol merőlegesen, hol oldalazva ágaskodnak, de vízszintesen — ahogy normális volna — alig. Erre a kőzetre mondják tréfásan az építők, hogy az Isten kezdő korában gyúrta. Fúrásakor állandóan fönnáll az omlásveszély, nem is lehet tovább haladni, míg a galériát alá nem dúcolják. Ez pedig időbe kerül. Most, ahogy immár a napfényben visszagondolunk az építőkre, rádöbbenünk, hogy csak az arcukra emlékezünk, hangjukra nem. Hangjukat elnyelte a föld, de meg is őrzi éppen úgy, ahogy megőrzi kezük nyomát is. Hangjukat nem tudtuk magunkkal hozni, de néhány kőporos kézfogást — igen.

Fáradtan, idegeinkben másfél nap izgalmával, élményhalmazával veszünk búcsút a kivilágított építőtelepektől. Ragyog az áprilisi telehold. Nem látjuk, csak érezzük, halljuk magunk mellett a Lotrut. Egy-egy kerékcsikorgató kanyarban azért meg-megvillan a még betörtlen víz, mely eddig csak rönköket, sziklákat görgetett, nyerítést és sarkantyúpengést csillogtatott. Igen, a Lotru most lesz nagykorú.

Az Otttal beszél a Lotru. Az egygyégyült folyók mellett haladunk. A Cozia kolostor középkori csöndjét duplázza modern alakban a Cozia-motel. Itt alszunk.

Talán keveset beszéltünk a Lotrut birtokba vevő emberekről. De miért ne engedjük szólni azt, aki legyőzette? Ha nem hinnénk az emberben, azt mondanók, kár volt megzavarni itt a csendet. De hiszünk.

Bükkfa büszke levele megy a Lotrun lefele... Tavasz van.

KÁDAR JÁNOS